

JAMOAT TRANSPORTIDA RIVOJLANTIRISH UCHUN RAQAMLI AXBOROT VOSTALARINING JORIY QILINISHI

Gulbahor Yuldasheva

FarDU, Axborot texnologiyalari kafedراسи dotsenti

Kamoldinova Aziza

FarDU, Sotsiologiya yo'nalishi II kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada transport tizimini raqamlashtirishda, xususan tashish xizmatlarida raqamlashtirish modelini rivojlantirish va tizimni yanada keng foydalanish, jamoat transportida avtobuslarni harakatini nazorat qilish va yo'lovchilar uchun kelish vaqtini oldindan ko'ra olish imkoniyatini ta'minlash imkonini, shuningdek aholiga ko'rsatiladigan yo'lovchi tashish xizmatlari faoliyatida shaffoflik va ochiqlikni ta'minlashga bag'ishlangan bo'lib, ishni bajarish davomida raqamli integratsiya va uning iqtisodiyotdagi o'rni, bu sohada xorijiy davlatlar tajribasi va O'zbekistonda bu sohada olib borilayotgan ishlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiya, innovatsiya, tizim, IT-park, strategiya, axborot, boshqaruv

Kirish

Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, barcha tarmoqlar va sohalarda, eng avvalo, davlat boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, elektron hukumat tizimini takomillashtirish, dasturiy mahsulotlar va axborot texnologiyalarining mahalliy bozorini yanada rivojlantirish, respublikaning barcha hududlarida IT-parklar tashkil etish, shuningdek, sohani malakali kadrlar bilan ta'minlashni ko'zda tutuvchi 220 dan ortiq ustuvor loyihalarni amalga oshirish boshlangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Transport tizimining eng muhim vazifalaridan biri iqtisodiyot va aholining xavfsiz va samarali transport xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish sifatini oshirish orqali mamlakatimiz transport-yo'l kompleksi faoliyatining maksimal samaradorligini ta'minlashdir. Aholining zaruriy harakatchanligini ta'minlash vazifasini amalga oshirish faoliyatning o'zaro bir-birini to'ldiruvchi ikkita yo'nalishi tufayli amalga oshiriladi: yangi yo'l uchastkalarini qurish va zamonaviy axborot, telekommunikatsiya va telematik texnologiyalardan foydalangan holda transport tizimini tashkiliy boshqarish texnologiyalarini joriy etish [2].

Evropa Ittifoqi mamlakatlari, AQSh, Yaponiya, Xitoy va boshqa davlatlarning intellektual transport tizimlarini (ITT) loyihalarini ilgari surish tajribasi shuni ko'rsatadiki, bozor iqtisodiyoti sharoitida faqat bitta davlat siyosatini yurguzish turli biznes sub'ektlarining sa'y-harakatlarini birlashtirishga imkon

beradi. Transport sohasidagi milliy maqsadlarni hal qilishda iqtisodiyotning barcha darajalari va tarmoqlarini birlashtirish orqali erishish mumkin.

Bunda davlat strategik va innovatsion funksiyani amalga oshirib - asosiy texnologik va iqtisodiy yangiliklarni qo‘llab-quvvatlaydi, ularga dastlabki turtki beradi.

Davlat to‘rt asosiy yo‘nalishda ishlashi konseptual ahamiyatga ega:

- milliy ITT arxitekturasi va muvofiqlashtirishni rivojlantirish rejalarini ishlab chiqish uchun institutsional bazani yaratishda tashkiliy va muvofiqlashtiruvchi rol o‘ynaydi;
- tartibga soluvchi rol - huquqiy bazani yaratish, xavfsizlik va texnik muvofiqlik sohasidagi parametrlarni standartlashtirish;
- investitsiya roli - xavfsizlik va unumdorlik muammolarini hal qiladigan ITT loyihalarini ishlab chiqish va amalga oshirish, ular davlat va xususiy sheriklik asosida xususiy kapital ishtirokida yaratilishi va ishlashi mumkin.

‘Aqlli shahar texnologiyalarini joriy etishda loyihalarini amalga oshirishning asosiy yo‘nalishlari biri etib **“Aqlli transport”** [1] belgilangan:

‘Aqlli transport yo‘nalishida texnologik yechimlarni joriy qilish orqali quyidagilar ko‘zda tutiladi:

- yo‘l harakatini boshqarish tizimini avtomatlashtirish va transportlar oqimi ko‘rsatkichlarini monitoring qilish, shu jumladan real vaqt rejimida harakat shartlarini monitoring qilish;
- jamoat transportini boshqarishni dasturiy ta‘minlash; yo‘l harakati qatnashchilariga avtomatlashtirilgan tizim orqali yo‘ldagi sharoitlar va vaziyatlar, jamoat transportining harakat jadvallari to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni yetkazish;
- jamoat transportida xavfsizlik tizimlari;
- axborot uzatish texnologiyalarini, ya‘ni ma‘lumotlarni to‘plash va saqlash joyiga uzatishni ta‘minlaydigan 5G standartiga mos keluvchi aloqa vositalarini va bajaruvchi qurilmalarni, keng qamrovli Internet tarmog‘i va boshqa elementlarni joriy etish;
- ‘Aqlli shahar uchun Internet tarmog‘ining shahar platformalarini joriy qilish;
- transportlarni joylashtirish uchun bo‘sh joylar va ularning uzoqligini aniqlovchi

‘Aqlli joylashtirish texnologiyasi;

- avtomobil va yo‘llardan foydalanish uchun elektron to‘lov tizimlari;
- yo‘lovchilarni tashish holatini uzluksiz monitoring qilish;
- geoaxborot texnologiyalari va navigatsiya.

ITT ob‘ektlarining tuzilishi uning murakkab loyihalari tarkibiga kiruvchi quyi tizimlar guruhlarini majmuasini belgilaydi. Kichik tizimlar guruhlariga tijorat va maqsadli tashishlarni amalga oshiruvchi barcha toifadagi transport vositalarini boshqarishni dispetcherlik qilish, transport oqimlarini boshqarish uchun quyi tizimlar, axborot xizmatining quyi tizimlari, yo‘l inshootlari guruhlarini, shu jumladan transport holati va yo‘lning holatini kuzatish kiradi.

Ushbu kichik tizimlar guruhlar maqsadli loyihalash buyurtmasining predmeti bo'lib, ITTga birlashtirilgan va mustaqil ravishda mavjud bo'lishi mumkin. Ushbu guruhlar mintaqaviy (shahar) nazorat darajasi bilan ajralib turadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa qilib, turli transport korxonalar va shaxsiy transport vositasi egalari transport tizimida intellektual tizimlarni qo'llab kelmoqdalar. Bu orqali haydovchi ish rejimi, avtomobil ish rejimi, transport vositasining texnik holati, harakat yo'nalishi kabi omillarni nazorat qilish samarali hisoblanadi. Ularga o'rnatilgan intellektual vositalar real vaqt rejimida ishlashi nazorat va transport vositasidan samarali foydalanish imkoniyatini oshiradi. Bu esa transport vositasini bekor turib qolishi, yonilg'ini samarali tejash, ish vaqtidan samarali foydalanish, texnik nazorat kabi omillarni boshqarish orqali samarali ish olib borish, yo'lovchi tashish tizimida harakat jadvaliga moslashish, bekor to'htashlar, marshrutdan chetlashmaslik kabi omillarni boshqarishga erishish mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 28 apreldagi 'Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora tadbirlari to'g'risida'gi PQ-4699-sonli qarori, <https://lex.uz/pdfs/4800657>
2. Raximov A.N. Aholiga xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishini ekonometrik modellashtirish (Qashqadaryo viloyati misolida): iqt. fan. fal. dok. diss. – T.: TDIU, 2020. –165 b.
3. Paradaev M.Q., Musaev H.N. Xizmat ko'rsatish, servis va turizm sohaslarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari –T.: Iqtisod-moliya, 2018.
4. Xovard K., Eriashvili N.D., Solovyov B.A. Marketing. Erkin bozor tizimida marketing tamoyillari va texnologiyasi: universitetlar uchun darslik / ed., Qayta ko'rib chiqilgan. Va qo'shimcha. -M.: UNITI-DANA, 2011, -623 b.
5. Pavlenko V.F. Hududiy rivojlanishni rejalashtirish (rejalashtirishning hududiy jihati). –M.: Iqtisodiyot, 2014. B.267.
6. Yuldasheva, G., & Yo'ldosheva, M. (2023). Raqamli iqtisodiyot va texnologiyalarni rivojlantirish asoslari. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 5(Special issue), 236-240.
7. Teshabaeva, O., Yuldasheva, G., & Yuldasheva, M. (2021). Development of electronic business in the republic of Uzbekistan. *Интернаука*, (3-3), 16-18.
8. Ёулдашева, Г., & Ёўлдошева, М. (2022). Использование информационных технологий в организациях. *Scientific progress*, 3(3), 477-480.
9. Yuldasheva, G., & Yo'ldosheva, M. (2023). Texnologik rivojlanishda sun'iy intellektning ahamiyati. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(9), 138-141.
10. Yuldasheva, G., & Yo'ldosheva, M. (2023). Raqamli iqtisodiyot va texnologiyalarni rivojlantirish asoslari. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 5(Special issue), 236-240.

